

Ulkopolitiikan aatehistoriaa

Osmo Apunen: Linjamiehet. Paasikivi-Seuran historia. Tammi, Helsinki 2005. 439 s.

■ *Linjamiehet* on tilaustyö, Paasikivi-Seuran historia, joskin sikäli poikkeuksellinen, ettei ilmestyminen ajoitu tasavuospäivälle. Ehkä tekijä on stahanovilaisuuttaan suoriutunut etuajassa, kolmisen vuotta ennen Suomen ulkopoliittisen eliitin yhteenliittymän 50-vuotispäivää. Seuran perustettiin yöpakkaskriisin kylmimmässä vaiheessa marraskuussa 1958.

Toinen erikoispiirre on siinä, että kysymyksessä ei ole järjestöhistoria, vaikka sitäkin ainesta on mukana. Kirja saa Suomen ulkopoliitiikan peruskysymysten historian piirteitä. Paikoitellen vähän häiritsee, kun suurista linjoista hypitään piskuisiin järjestömurheisiin, mutta teoksen syntytaustan vuoksi asiaa ei voi auttaa. Sitä paitsi siinä saadaan kiinnostavaa tietoa esim. Kekkonen vaalikampanjoiden rahoituksesta. Itse seuran lisäksi tulevat kronikoiduiksi Ulkopoliittisen instituutin vaiheet.

En väheksy professori Osmo Apusen ansioita politologina, mutta kun hän nyt emeritukseksi näin komeasti ja puhtaasti palaa poliittisen historian piiriin, ei voi kuin valittaa, ettei hän pysynyt jatkuvasti uskollisena nuoruuden lemmelleen. Nyt käsillä on painava – lukijalle väliin jopa raskas – ja tarpeellinen kirja.

Tarpeellisuutta lisää tekijän tulkinnallinen ote. Kekkonen ja hänen ulkopoliittikkansa historiankirjoitusta on korkeimman ammatillisen osaamisen ja alkuperäislähteisiin perustuvan tutkimuksen tasolla aika lailla hallinnut Juhani Suomi. Onhan häntä toki haastettu, mutta päähaastajiksi ilmoittautuneet eivät ole yleensä saavuttaneet samanveroista älyllistä ja ammatillista laatua. Nyt on käsillä toisenlainen, enimmäkseen alkuperäislähteisiin tukeutuva kokonaistulkinta, joka ei ole sekundaaria, vaan pystyy tasaveroiseen kilvoitteluun. Se on tutkimuksen edistymisen kannalta erittäin tärkeää. Se on tietysti selvää, ettei tämä missään mielessä jää viimeiseksi sanaksi.

Osmo Apunen kuului siihen nuorten sosiaalidemokraattien joukkoon, joka 1960-luvun lopulla ryhtyi hahmottelemaan uudensävyistä ulkopoliittikkaa uusiin oloihin. Tekijä ei tätä taustaansa salaa, vaan esiintyy kirjassa myös aikalaisena ja toimijana, kolmanteen persoonaan kirjoitettuna. Tähän saakka ilmestyneissä suomalaisten diplomaattien muisteluissa – joita on hämmästyttävä määrä – tälle joukolle on usein osoitettu konnan, toisinaan jopa petturin rooleja. Nyt *Linjamiehet* avaa ymmärtävämpää käsittelyä ja toivottavasti rohkaisee asianomaisia muistelemaan, nyt kun sen suunnan edustajat ovat vuorolleen siirtymässä siihen ikään. Joukossa on muitakin raskaan sarjan vaikuttajia kuin Paavo Lipponen.

Apusen kirjan kaikkein painavin anti on kuitenkin heti alussa, luvussa 'Viktorian pii-

ri', jossa analysoidaan Paasikivi-Seuran perustajien taustaa ja erityisesti Jan-Magnus Janssonin verkostoa. Se on loistavaa, pakollista luettavaa, ulkopoliittista aatehistoriaa parhaimmillaan, ja ainakin minulle siinä oli paljon uutta ja näköaloja avartavaa. Ulkopoliitiikan historiaa on totuttu kirjoittamaan voimapolitiittisen ns. realismin ja tapausten kulun näkökulmasta, eikä niitä tietysti voidaan väistää, mutta tässä tulee todistetuksi, miten vakuuttaviin tuloksiin voidaan päästä verkostanalyysillä ja aatteellisten näkökohtien tarkastelulla.

Tekijä oivaltaa nämä mahdollisuudet mainiosti ja kuuluu jatkavan ulkopoliittisten vaikuttajaverkostojen perustutkimusta, jonka puutteessa ei myöhempien aikojen tarkastelu muodostu tässä kirjassa yhtä lumoavaksi kuin alku. Tietysti alku on raikkaampi myös siinä mielessä, että silloin Paasikivi-Seurassa oli kyse vastavirtaan kulkemisesta eikä status quon yhä pönäkämmästä tukemisesta, niin kuin myöhemmin.

Alkuvaiheen tarkastelua auttavat myös onnekkaat arkistolöydöt Moskovasta, Neuvostoliiton kulttuuri- ja ystävyysseurojen liiton papereista, jonne turvallisuuspalvelu KGB:n V. M. Zegalin raportit Paasikivi-Seurasta ovat päättyneet.¹ Löytö vahvistaa, että uudemmankin historian tutkijoiden kannattaa toisinaan edelleen käydä Moskovassa, etenkin jos työn alla on suhteellisen selvästi rajattu teema. Saman seikan osoitti jo Jyrki Paaskoski Saimaan kanavan historiallaan.

Myöhempien aikojen osalta tekijä on ulkoministeriön, Kekkonen ja itse seuran arkistojen varassa. Näitä täydentävät taitavasti käytetyt haastattelutiedot, ja pari kiinnostavaa yksityistä aineistoväläystä saadaan, Neuvostoliittoinstituutin johtajan Valdemar Melangon päiväkirjamerkintä ns. Janajevin juntan kaappauspäivältä 1991 (s. 368) ja ulkoministeri Erkki Tuomiojan päiväkirjamerkintä ensireaktioista World Trade Centerin terrori-iskuun 2001 (s. 407). Mutta nämä jäävät väläyksiksi, päiväkirjat eivät kai ole olleet systemaattisesti käytössä, kun niitä ei mainita lähdeluettelosakaan. Tulevan historiantutkimuksen kannalta tuntuu kuitenkin hyvin lohdulliselta, jos päiväkirjoja edelleen viitsitään pitää.

Varsinkin loppupuolella kirjaan tulee tiettyä referoivuutta ja käsikirjan luonnetta, ja voi olla, ettei jokainen lukija lue sitä herpaantumattomasti alusta loppuun, vaan etsii omia kiinnostuksen kohteita. Se ei ole lainkaan huonoa käyttöä.

Kimmo Rentola

1. Pasi Rutasen vuoden 1963 Moskovamatkan kuvauksen kohdalla (s. 139) joutui jälleen miettimään neuvostoliittolaisen poliittisen kulttuurin voimakasta vaikutusta sikäläiseen tapaan kirjoittaa raportteja ja esim. suomalaisten keskustelukumppaneiden repliikkien kirjaimiseen. Nähdäkseni Apunen ei sitaatteja väärinkäytä, mutta teemasta olisi hyvä johonkin saada hyvin pohdittu esitys.